

سقهه گروه دانش دریا- محمد رحیمی – به دنبال تحقیقات تحریریه روزنامه دریایی اقتصادسرآمد درباره ژرف اندیشان حوزه دریا و پس از انتشار پرونده های نوروز دریا(نهم مرداد؛ آغاز سال جدید دریایی) و مقاله ابن ماجد کنگی که با استقبال چشم گیر مخاطبان قرار گرفت، شورای سیاستگذاری اقتصادسرآمد تصمیم به ادامه مسیر سخت خدمت گذاری به تاریخ کشورمان گرفته است تا شاید با این تحرکات گوشه ای از خلاء پیش روی کشورمان در حوزه وسیع دریا و منافع ملی مان در خلیج فارس، دریای عمان و کاسپین پر شده و روحیه مطالبه گری مان در باره منافع ملی تقویت شود. به امید روزهای قشنگ برای سواحل زیبا اما بکر و دست نخورده سرزمین ایران.

آوازه خلیج فارس در طی قرون متمادی

خلیج فارس در دوره‌های مختلف تاریخی، از نظر ژئوپلیتیکی، استراتژیکی، انرژی و تاریخ و تمدن پهنه آبی مهم و منحصر به فردی در جهان بوده است. در تاریخ ایران و سرزمین های مجاور خلیج فارس نیز، این پهنه آبی همواره نقش مهم و حساسی داشته است.اولین اشاره به خلیج فارس در کتیبه های آشوریان با نام نارمرتو (narmarratu) یعنی رود تلخ بوده است. این آبراه در عصر باستان و بویژه دوران حاکمیت عیلامیان در مدار توجه قرار گرفت اما مهم ترین مقطع رونق و شکوفایی اقتصاد و تجارت خلیج فارس دوران هخامنشیان در دوران سلطنت داریوش کبیر و پس از آن عصر ساسانیان است. آوازه خلیج فارس در طی قرون متمادی، اروپائیان را متوجه این ناحیه کرد. پرتغال و به دنبال آن هلند و انگلیس هر یک برای خود جای پای در این آب های نیلگون باز کردند.انگلیس مهم ترین آبراه برای حفظ هند را خلیج فارس می دانست. با کشف نفت در منطقه خلیج فارس و درک اهمیت آن در تحولات نظامی و صنعتی، نگاه تمامی قدرت های استعماری بیشتر از پیش متوجه خلیج فارس گشت.

نام تاریخی این پهنه آبی، همواره با نام‌های سرزمین ایران پیوند داشته و در زبان‌های گوناگون، ترجمه یا معادل «خلیج فارس، بحر فارس و دریای پارس» بوده‌است. بنابراین، این خلیج با هویت ملی ما پیوند خورده است و نقش برجسته ای در تکوین هویت ملی داشته است. اولین عنصر هویت، آگاهی است و دومین آن، علاقه مندی به مجموعه ای که او به آن تعلق دارد. بنابراین، آگاهی و شناخت این عنصر هویت بخش –خلیج فارس –که از طریق ایجاد تعهد و تعلق ایرانیان به خود، به عاملی برای تقویت همبستگی اجتماعی، انسجام فرهنگی، همگرایی ملی، وحدت سرزمین، استقلال سیاسی و اجماع داخلی تبدیل شده است، یک ضرورت انکارناپذیر است.

توجه به مسائل خلیج فارس، از دوره افشاریه و زندیه و به ویژه اواخر دوره قاجار بیشتر شد و در نتیجه حجم آثار و تالیفات در این زمینه افزون گردید. علاوه بر اشاره نویسندگان و دانشمندان در اعصار مختلف به خلیج فارس در آثار خود مانند استرابون جغرافی دان نامور سده یکم قبل از میلاد یونانی، بطليموس نقشه نگار، ریاضی دان و نویسنده قرن دوم میلادی، المقدسی در کتاب احسن التقاسیم فی معرفة الاقالیم، ابوریحان بیرونی فیلسوف بزرگ ایرانی در کتاب عظیم التفهیم لاوائل صناعة التنجیم، ابن بلخی در کتاب فارسنامه، یاقوت حموی در کتاب معجم البلدان، حمدالله مستوفی قزوینی در کتاب نزهة القلوب، ابن بطوطه در سفرنامه خود به نسام تحفه النظار فی غرائب الامصار و غرائب الاسفار و ... و ثبت نام خلیج فارس در حدود ۳۰ اطلس تاریخی، این پهنه مهم آبی جهان مورد توجه پژوهشگران معاصر ایرانی همچون سدیدالسلطنه کبابی بندر عباسی، دریادار غلامعلی بایندر و احمد اقتداری بوده و تألیفاتی متعددی از آن ها در این خصوص به جا مانده است. محمد علی خان سدیدالسلطنه کبابی یکی از پرکارترین و تاثیر گذارترین آن هاست که حوزه اصلی مطالعات و تحقیقات خود را به شناخت اوضاع اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس و مناطق همجوار آن معطوف کرده است.

میراث مکتوب محمدعلی سدیدالسلطنه در شمار نخستین آثار واقع گرایانه پژوهندگان ایرانی در زمینه تاریخ خلیج فارس به شمار می آید. در کتاب «بندرعباس و خلیج فارس» دلایل نگارش کتاب را برمی شمارد: «چنین گوید نگارنده، محمدعلی پور حاج احمدخان، چون کارگزاران دولت به درجه ای صرف نظر از بنادر و جزایر خلیج فارس کرده و ناحیه وسیعه را گویا خارج از خریطه (نقشه) ایران شمرده و دروازه جنوب ممالک خود را بدون محافظ و مراقب گذاشته و سبب آن همه تغافل (غفلت)، مبادعت(دوری) این حدود از مرکز به نظر آمد، این است که بر خود واجب یافتم، اطلاعات خود را در اصول آن دیار که خاص ایام مأموریت متعاقبه و اسفار متوالیه (سفر های پی درپی) در آن نقاط است و آن ها را در نزد خود پربشان داشته ام، جمع و لباس تدوین پوشانیده و به نظر اولیاء امور رسانیده، شاید انتباه (آگاهی) یابند و بیدار شوند

و توجه خود را بدین صوبه (استان) معطوف سازند و چون اهمیت بندرعباسی بیشتر از نقاط دیگر بود، ابتدا به نگارش حال آن دیار نمود. من الله توفیق و علیه تکلان. شروع آن در سنه ۱۳۲۴ قمری و در سال سی و چهارم زندگانیم است.»

محمدعلی خان مینابی بندر عباسی، ملقب به سدیدالسلطنه

محمدعلی خان مینابی بندرعباسی، ملقب به سدیدالسلطنه و متخلص به عاری و معروف به سدیدالسلطنه کبابی، شاعر، نویسنده و مورخ ایرانی در سال‌های آخر دوره قاجار و آغاز دوره پهلوی بود، که در سال ۱۲۹۱ هجری قمری (۱۲۵۳خورشیدی) ـ هنگامی که پدرش نمایندگی ایران در بغداد را بر عهده داشت ـدر بغداد به دنیا آمد و به سبب سکونتی که در بندرعباس و میناب داشته و به مناسبت آن‌که مادرش دختر شیخ محمد مینابی بوده، به بندرعباسی مشهور گشت. او در شهر میناب استان هرمزگان دارای ملک، باغ، خانه و مزرعه بوده و خانه ای هم در بندرعباس داشته که بقایای خانه بندرعباس، املاک، باغ‌ها، مزارع و خانه‌ی مسکونی او نیز در میناب باقیست.

وی از خاندان‌های دیوانسالار ایرانی جنوب بود؛ پدر «سدیدالسلطنه»، «حاج احمدخان سرتیپ کبابی بندرعباسی» است که مدت‌زمان طولانی کارگزاری دولت ایران را در بنادر و جزایر خلیج فارس داشته است. «حاج احمدخان» در یک خانوادهی شیرازی که در زمان «نادرشاه افشار» به مسقط رفته‌اند به دنیا آمده و جدّ اعلای او (بنا به نوشته‌ی سدیدالسلطنه)، «محمدعلی خان افشار»، سردار «نادرشاه» و فاتح مسقط و عمان در روزگار «نادرشاه» بوده است.

سدیدالسلطنه در مدت ۷۱سال عمر خود به امور دیوانی و دولتی، مسافرت‌های تحقیقی در مسایل مختلف خلیج فارس، به‌ویژه جغرافیای تاریخی بنادر و جزایر آن مشغول بود. وی در سمت های مختلفی چون فرماندهی در جنگ و فتح بندر لنگه و طرد محمد بن خلیفه، ریاست تذکره (گذرنامه) خلیج فارس، کفالت و کارگزاری بنادر، کاکواری دولت روسیه در بندر لنگه، و کالت کنسول گری روسیه در بندر عباس و معاونت حکومت بنادر جنوب و حکومت بندر لنگه را برعهده داشته است.

از میان آثار متعدد سدیدالسلطنه که حوزهٔ متنوعی از تاریخ، جغرافیا، تجارت و صید مروارید و شعر و ادبیات را شامل می‌شود، برخی از آثار وی به طور مستقیم به تاریخ و جغرافیای خلیج فارس پرداخته‌اند.

بخشی از آثار بازمانده سدیدالسلطنه توسط نوه دختریش هوشنگ ستایش به مرکز اسناد و کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران اهداء گردیده است. براساس گزارش زنده یاد ایرج افشار «مجموعه ای که آقای مهندس ستایش از طرف خاندان سدیدالسلطنه به کتابخانه اهداء فرموده اند، جمعا از نود و پنج کتاب، رساله خطی و سه کتاب چاپی از آثار سدید و نود و دو قطعه نقشه های خارجی و ایرانی مربوط به ایران و قطعات فرمان و حکم، ابلاغ حقوق و نشان دولت های خارجی» بوده است.

برخی از آثار وی شامل «مفتاح الادب فی تواریخ العرب –شقایق النعمان فی احوال مسقط و عمان» با عنوان فارسی «تاریخ مسقط و عمان، بحرین و قطر»، «اعلام الناس فی احوال بندرعباس» با عنوان فارسی «بندرعباس و خلیج فارس»، «مغاص اللثالی و منار اللبالی» با عنوان «سرزمین‌های شمالی پیرامون خلیج فارس و دریای عمان در صدسال پیش» و کتاب «التدقیق فی سیرالطریق» که با عنوان «سفرنامه سدیدالسلطنه»، «مشوُش نامه» شامل اشعار شاعران معاصر خطهٔ فارس، دو مجموعه «الوادد و الظراف» شامل گردآوری و منتخبی از اشعار محلی مردم جنوب، «المناص فی احوال الغوص و الغواص» و درباره صید مروارید و روش‌های سنتی و اصطلاحات تخصصی این حوزه چاپ و منتشر شده اند.

همچنین برخی از مهم ترین مقاله ها و رساله های سدیدالسلطنه شامل احوال

لنگه، اوزان چو (درباره خرید و فروش مروارید و اصطلاحات آن)، لغات لاری، اصطلاحات کشتی، تجارت خانه های بوشهر، تعلیق بر خوارج و ... می باشد. سدید در نوشته ها و پژوهش های پرشمار خود، به شیوه ایی علمی و نقادانه به شرح رویدادها و واقعیت های موجود در همهٔ ابعاد طبیعی، جغرافیایی و انسانی خلیج فارس پرداخته است. وی در این زمینه، تمامی وجوه مشترک فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی شهرها و آبادی های شمالی و جنوبی خلیج فارس را مورد مطالعه قرار داده است.

افزون بر این نگاه جامع، سدیدالسلطنه بر خلاف اینکه دولتمردی قاجاری بود، برای تاریخ نگاری این منطقه، تنها به وقایع نگاری و گزارش نویسی اکتفا نکرده است. او برخلاف منشیان و تاریخ نویسان حقوق بگیر درباری حکومت های پیشین و سلف خود، به تشریح و توصیف دقیق و تجزیه و تحلیل علمی و نتیجه گیری از این رخدادها نیز دست زده است. این مورخ، با لحاظ تمامی اصول و روش های تاریخ نویسی مدرن و با نگرشی متفاوت و با خردورزی و ذهن جستجوگر خود برای نخستین بار به نگارش تاریخ نوین خلیج فارس همت گماشته است.

سدیدالسلطنه به زبانی ساده و علمی با به کارگیری نثری ساده و غیر متکلف و کمیژگی تاریخ نگاری جدید ایران در عصر مشروطه بود، به تمامی وجوه تاریخی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی شهرها و آبادی های شمالی و جنوبی خلیج فارس می پرداخت. بکارگیری اسناد و منابع معتبر و مستند ساختن کلام و گفتار خود به متون تاریخی از ویژگی های کار علمی اوست و توجه به مسایل اجتماعی و نوشتن تاریخ طبقات فردوست، کارهای او را به نوعی تاریخ نویسی اجتماعی با عطف نظر به طبقات پایین تبدیل ساخته است.

کتاب «التدقیق فی سیر الطرق» که با نام «سفرنامه سدیدالسلطنه» در این کتاب انتشار یافته است، مجموعه‌ای از تحقیق در احوال شهرها و راه‌ها و ازاق عمومی و نرخ‌ها و خصوصیات اجتماعی مردان دوره قاجاری و وقایع تاریخی و شرح ملاقات‌های رجال دوره قاجاری و اوایل دوره پهلوی، کیفیت اداره شهرهای شیراز و اصفهان و قم و تهران و مشهد و کربلا و امثال آن، زیارت‌نگاه‌ها،

مقابر، سنگ قبرها، الواح و ثبت کتیبه‌ها و لوحه‌ها و امثال آنهاست.

از آنجا که بسیار با ذکاوت، کنجکاو و مطلع و بصیر و کتابخواه

بوده، در بسیاری از مسائل و موارد به بحث عالمانه

تاریخی و ثبت نوشته‌ها و ملاقات شعرا و شرح

احوال رجال علم ا ادب که آنها را می دیده

و کتاب‌هایی که می‌خوانده، پرداخته

است. توجهی شگفت‌انگیز به

ثبت و ضبط کتیبه‌ها،

دیدن آثار

تاریخی،

محمدعلی سدیدالسلطنه کبابی بندر عباسی

مورخ بصیر و ایراندوست؛اقتصاد سر آمد تحلیل می کند

نگاه تاریخی واقع نگر به خلیج فارس

سدیدالسلطنه مدافع واقعی ملیت ایران در خلیج فارس و دریای عمان

بقاع و قلعه‌ها و کاروانسراها داشته و همه جا به مؤلفین قبلی یا نوشته‌های دیگری که خوانده بوده، استناد یا انتقاد کرده است.

سدیدالسلطنه قبل از چاپ کتاب «صید مروارید» خود در سال ۱۳۰۸، آن کتاب را در سال ۱۳۰۶ به نشریه‌ی «تقدم» سپرد؛ این نشریه به سردبیری «احمد» و «عبدالرحمن فرامرزی» اداره می‌شد. برادران «فرامرزی» در مورد ژرفانگری، دقت، تیزبینی و احاطه‌ی «سدیدالسلطنه» بر موضوعی که دربار‌هی آن دست به تحقیق زده بود، چنین نوشته اند:

«اخیراً جناب آقای «میرزا علی محمد(محمدعلی) خان سدید (سدیدالسلطنه سابق)، مقیم بندر بوشهر، رساله بسیار نفیسی به‌نام «المناص فی احوال الغوص و الغواص» تألیف کرده و تحقیقاتی راجع به مروارید کرده اند که می توان گفت تاکنون چنین مجموعه ای در این موضوع تألیف نشده است؛ این رساله به قدری دارای اطلاعات دقیق و عمیق است که خود ما که سال ها در بحرین که مرکز صید مروارید است زیسته، و شب و روز با اشخاصی که مباشر این کار هستند و مباشر بوده ایم، نشنیده ایم. راستی که «سدیدالسلطنه» یکی از اشخاص ذی قیمت است که متأسفانه قدر او مجهول است. . . .»

وی در کتاب «بندرعباس و خلیج فارس» خود از قدیمی ترین مطالب و گزارش پیشینیان در مورد خلیج فارس تا تحقیقات معاصران خویش را مورد استناد قرار داده و در این باره هم کتاب شناسی مفصلی ارائه کرده است تا کار پژوهش گران پسین خود را نیز هموار کند.

بیشتر یادداشت‌ها و نوشته‌های او حکایت از سوز و گداز وطن پرستی اش برای ایرانی ماندن خلیج فارس و نواحی آن می کند. به فرهنگ و تاریخ تمدن کهنسال نیاکان و پدران و قومیت ایرانی خود افتخار می کرده و همواره طرفدار و نگهدیان مدنیت و فرهنگ ایرانی در تمامی آن نواحی بوده‌است.

محمدعلی خان سدیدالسلطنه انسانی بلند طبع و لطیف و خوش سخن بوده‌است؛ گاهی شعر می گفته و سفره اش نیز بر دوستان و مهمانان گسترده بود و با وجود تعین و تملک و ثروت فراوانی که از پدر به ارث برده، خود در نهایت سادگی و در خدمت به مرز و بوم کوشا و گشاده دست و زحمت کش و مدافع ملیت ایرانی در خلیج فارس و دریای عمان بوده است و از طبقات ضعیف و ستمدیده و زحمت کش هم حمایت جدی می کرده است.

محمدعلی سدیدالسلطنه کبابی بعد از دوران بازنشستگی از کارهای دولتی در بندرعباس زندگی می کرد و در سال های پایانی عمر خود، کتابخانه خود را که شامل چند هزار جلد کتاب بود، وقف مدارس بندرعباس کرد. وی سرانجام در تاریخ ۱۴ مردادماه ۱۳۲۰ در بندرعباس در گذشت و در قبرستان قدیمی سیدکامل بندرعباس به خاک سپرده شد.

کشتی به گل نشسته در اسکله بندر شرفخانه، دریاچه ارومیه

قاب دوربین

عکس: سینیاقوتی

بدون شرح...

فریبا عزیز ی - اقتصاد سرآمد